

OBJEKTIIVINEN HERMENEUTIikka

TAPAUSTUTKIMUKSEN LÄHESTYMISTAPANA

Ilmari Rostila: *YTT, emeritusprofessori, Tampereen yliopisto*

ilmari.rostila@tuni.fi

Janus vol. 27 (3) 2019, 283–298

Tiivistelmä

Artikkeli kertoo objektiivisesta hermeneutiikasta tapaustutkimuksen lähestymistapana. Esimerkkinä käytetään sosiaalityöntekijän toiminnan tutkimusta. Objektiivisen hermeneutiikan mukaan (1) tieto perustuu yksilöllisten ja kollektiivisten elämäntapojen olemassaoloa koskeviin kriiseihin ja (2) inhimillinen toiminta tapahtuu sääntöjen varassa. Lähestymistavan ydin on seksvenssianalyysi, joka tulkitsee elämäntapojen jättämiä jälkiä (objekteja) valintoina sääntöjen avaamista mahdollisuuksista. Tapauksen rakennetta selvitetään tältä pohjalta objektiivisena merkitysrakenteena, joka on valintojen järjestystä. Sosiaalityöntekijän haastattelua analysoidaan muodostettiin alustava käsitys professionaalista toimintatavasta (habitus) kolmevaiheisena merkitysrakenteena. Artikkelin lopuksi verrataan tapauksen rekonstruointia yhtäältä arkikäytännölliseen ja toisaalta ammatilliseen tapauksen ymmärtämiseen ja pohditaan tältä pohjalta tutkimusotteen mahdollisuuksia tukea asiakkaiden elämäntilanteiden selvittämistä yleisesti sosiaalityössä.

Tapaustutkimus ymmärretään perinteisesti tutkimustapana tai tutkimusstrategiana, jonka kohteena on tapahtumakulku tai ilmiö, kuten yksilö, yhteisö tai organisaatio. Kohteesta pyritään tekemään perusteellinen ja tarkkapiirteinen esitys tai kuvaus. Tapaus ymmärretään tällöin tavallisesti yksittäistä tapausta yleisempää problematiikkaa vasten niin, että tutkimus ei ole vain tapauskuvaus, vaan palvelee yleisempää kiinnostusta ja yleistämistä. (Laine ym. 2007.) Objektiivinen hermeneutiikka pitää kiinni tapaustutkimuksen yleistettävyydestä. Se ei hyväksy yleistettävyyden sitomista tilastolliseen edustavuuteen eikä myöskään perinteistä tulkintaa hermeneutiikasta ideografisena, yksittäistapauksiin rajoittuvana tieteenä. Näin

objektiivinen hermeneutiikka rikkoo perinteisen metodologisen rajan yhtäältä ymmärtämisen ja selittämisen välillä ja toisaalta ideografisen ja nomoteettisen tutkimuksen välillä. Se näkee ymmärtämistyön kohteen sekä yksittäisenä tapauksena että sosiaalisena tosiasiana yhdistäen ymmärtävän ja selittävän tutkimusotteen. (Süßmann 2016, 119–120.)

Objektiivinen hermeneutiikka on metodologista realismia (ks. tästä, Oevermann 2001, 41), jonka pyrkimys objektiiviseen tietoon ja yleistämiseen perustuu kahteen todellisuutta ja tietämistä koskevaan peruskäsitykseen. Nämä ovat (1) käsitys tiedosta ja sen perustumisesta yksilöllisten ja kollektiiv-

visten subjektien eli elämäntähtöjen kriiseihin ja (2) inhimillisen toiminnan sääntövälikiteisyys ja tästä seuraava merkityksien käsittäminen luonteeltaan prosessuaalisina objektiivisina merkitysrakenteina.

Lisäksi objektiivisuuden tavoittele perustuu elämäntähtönnön jälkien objektiivisuuteen. Tutkimus kohdistuu siten elämäntähtönnön ilmauksiin materiaalisena hahmon saaneina jälkinä, toiminnan tuloksina, artefakteina. Tutkimuksen aineistona ovat subjektien toiminnan tuloksena syntyneet objektit. Näitä jälkiä tai objekteja kutsutaan objektiivisessa hermeneutiikassa 'protokolliksi' (vrt. englanninkielinen termi *record*). Tutkimus ei siten kohdistu suoraan elämäntähtönnön, kuten subjektien aikomuksiin, vaan jälkiin, joiden perusteella voidaan selvittää elämäntähtönnön objektiivisia latenteja merkitysrakenteita. Nämä merkitysrakenteet ovat luonteeltaan abstrakteja yhteyksiä: "(...) niistä ei voida tehdä havaintoja. Niitä ei voi nähdä, kuulla, haistaa, maistaa tai koskea; niitä voidaan vain lukea" (Oevermann 2014, 39). Ajatus, että tekstin merkitys ylittää sen, mitä puhuja subjektiivisesti tarkoitti, ei ole vieras esimerkiksi etnometodologialle tai ns. Grounded Theory -menetelmälle.

Objektiivinen hermeneutiikka on tapauksia rekonstruoivaa tutkimusta, jossa muodostetaan todellisuudessa toimivia, rakennetta koskevia malleja. Tutkimuksessa pyritään näin soveltamaan 'rekonstruktioogiikkaa', joka eroaa määrällisen tutkimuksen 'subsumtiologiikasta', jossa "ulkoa tuotu" luokittelu asetetaan ikään kuin rasteriksi todellisuuden päälle (Oeverman 2001,

22–23). Määrällisessä ja myös kuvailevassa laadullisessa tutkimuksessa ilmiö liitetään – esimerkiksi koodaamalla – johonkin ennalta asetettuun, standardoituun luokkaan tai käsitteeseen. Ilmiö sulautetaan näin toiseen, asetetaan osaksi suurempaa kokonaisuutta (*subsume: include or absorb (something) in something else*). Objektiivinen hermeneutiikka pitää tätä malleja muodostavan ja luokittavan tutkimuksen eroa syvällisempänä kuin sosiaalitutkimuksen jakoa määrälliseen ja laadulliseen tutkimukseen. Objektiivisessa hermeneutiikassa rakenne ymmärretään dynaamisena, siis prosessuaalisena. Myös tässä artikkelissa analysoitava professionaalinen habitus on tällainen dynaaminen rakenne. (Emt..)

Objektiivinen hermeneutiikka korostaa pyrkimystä mahdollisimman oikeaan ja tässä mielessä totuudelliseen tulkintaan, mikä tarkoittaa tapauksen rakennemallin osuvuutta (Oevermann 2013, 95). Tämä tavoite poikkeaa relativismista useiden oikeiden tulkintojen mahdollisuutena sellaisena kuin se ilmenee esimerkiksi sosiaalisessa konstruktionismissa, diskurssianalyyssissä ja postmodernistiseen tietokäsitykseen perustuvassa narratiivisessa tutkimuksessa.

Objektiiviselle hermeneutiikalla on ominaista myös kunnianhimoinen "poikkitieteellisyys". Se käsittää näin itsensä "merkityksien strukturoimaa maailmaa" tutkivien kokemustieteiden yleiseksi metodologiaksi, pyrkien kattamaan sosiaali-, historia- ja kulttuuri-tutkimuksen tieteenalat. (Oevermann 2013, 71).

Käsittelen seuraavaksi tiedon, kokemuksen ja merkitysten perustumista elämäkäytäntöjen kriiseihin, minkä jälkeen tarkastelen inhimillisen toiminnan perustumista sääntöihin, toiminnan vaiheittaista luonnetta ja vaiheiden analyysiä eli sekvenssianalyysiä. Havainnollistan sitten sekvenssianalyysiä lähestymistavan metodologisena ytimenä tulkitsemalla kahta lyhyttä haastattelukatkelmaa, joissa sosiaalityöntekijä kertoo työstään mielenterveysongelmaisten asiakkaiden kanssa. Analyysi koskee yleisemmin toiminnan ristiriitaisista vaatimuksista nousevaa työn professionaalista luonnetta. Työ vaatii sekä kokonaisvaltaista henkilökohtaisuutta että roolimuoitoisuutta. Työ on yleistyn tiedon soveltamista, mitä ei voida kuitenkaan tehdä teknisesti. Objektiivinen hermeneutiikka ymmärtää nämä ei-tekniiset työn ristiriidat tuntemattoman, ei-määritellyn kohtaamisena ja siten kriisinä, joka haastaa työntekijän muodostamaan itsenäisen toiminnan ja havaitsemisen tavan, jota kutsutaan professionaaliseksi habitukseksi (Overmann, 1996, 86).

Artikkelin lopuksi pohdin tapauksia rekonstruoivan tutkimuksen antia asiakkaiden elämäntilanteiden analysoinnille sosiaalityössä. Sosiaalityön periaatteet tukevat eri näkökulmista asiakkaiden tilanteiden erityisyyden selvittämistä ja tarpeiden yksilöllistä arviointia (Juhi-la 2006; Niemelä 2012; Särkelä 2011; Pohjola 2010). Monet tekijät kuitenkin estävät syventymistä asiakkaan ainutkertaiseen tilanteeseen. Niinpä palvelujärjestelmän ja organisaatioiden johtamisen tarpeilla sekä näyttöön perustuvilla käytännöillä on taipumus voimistaa asiakkaiden palvelutarpeiden vakiomuotoista määrittelyä. Selvittämi-

sen tulisi olla nopeaa, selkeää, yksiselitteistä ja ehkä jopa mittaavaa. (ks. Pohjola 2012.)

Objektiivinen hermeneutiikka näkee arkikäytännöllisessä, ammatillisessa ja tieteellisessä tapauksen ymmärtämisessä paljon yhtäläisyyksiä. Arkinen, professionaalinen ja tieteellinen ymmärtäminen eivät ole kategorisesti eri asioita, vaan niiden suhde on mielenkiintoisempi. Selvittämisen arkinen, maallikkomainen luonne ei saisi johtaa harhaan. Sekä professionaalissa selvittämisessä että arkisessa toisen ymmärtämisessä tehdään tulkintaa toisen puolesta. Havainto voi tukea asiakkaiden tilanteiden erityisyyden etsimistä. Myös rekonstruoivalla tapaustutkimuksen lähestymistavalla ja käytännöllisellä selvittämisellä on sosiaalityön koulutuksen ja työnohjauksen kannalta kiinnostavia yhtäläisyyksiä.

ELÄMÄNKÄYTÄNTÖ, TIETO, KOKEMUS, KRIISI JA RUTIINI

Objektiivinen hermeneutiikka tutkii sosiaalisia muodostumia kohtaloaan koskevia ratkaisuja tekevinä elämäkäytäntöinä. Tällaisia elämäkäytäntöjä ovat yksilöt tai kollektiivit, kuten perheet, yritykset tai muut yhteisöt. Niiden on pakko tehdä ratkaisuja, mikä tarkoittaa kriisejä. Tiedon, kokemuksen ja kriisin kolmiyhteys onkin objektii-visen hermeneutiikan teorian ja metodologian eräänlainen alkusolu. (Garz & Raven 2017, 3.)

Yksinkertaisimman ja perustavimman kriisin aiheuttaa se, että jokin tunnistamaton ilmiö, ei-vielä-määritelty seikka,

nousee toimijan näköpiiriin. Tällaisia seikkoja ovat kaikki uudet asiat. Ilmiön määrittely, määreen antaminen ilmiölle, on tietämistä. Inhimillinen tieto on siis perustaltaan sitä, että ihminen tunnistaa tuntemattoman, ei-vielä-määritellyn asian tai ilmiön, ja selvittää mikä se on. Ennen tietämistä vallitsee kriisi, koska ihmisen on pakko reagoida tuntemattomaan. Sitä, mitä ihminen ei tiedä, hän ei voi ohittaa. Määrittelemätön uhkaa ihmisen olemassaolon tapaa ja käsitystä itsestä. (Oevermann 2016, 57.)

Yksilöiden ja yhteisöjen kehitys eli muutos perustuu tietämistä koskevien kriisien ratkaisemiseen. Ne saavat näin kokemuksia ja luovat tätä kautta uutta tietoa ja toimintaa. Tästä seuraa myöskin tiedon, kuten käsitteiden, objektiivinen elämäkäytännöllinen merkitys ja pätevyys. (Garz & Raven 2017, 3–6.) Kriisin ja rutiinin erottaminen tarkoittaa, että todellisuus jakautuu tavallaan kahtia. Todellisuuteen kuuluu aiemmin määriteltyjen ilmiöiden (rutiinien) realiteetti ja ei vielä määritelty eli kriisin mahdollisuus. Työttömyys tai sairaus ovat esimerkkejä toimijan aiemmat tiedolliset ja toiminnalliset rutiinit kyseenalaistavista kriiseistä.

Määreen antaminen ilmiölle on vaiheittainen prosessi, joka osoittaa tiedostamisen kytkeytymisen kieleen. Prosessi alkaa luonteeltaan kriisinomaisen ilmiön havaitsemisesta, jatkuu sen työstämisenä ja päättyy rutiiniksi. Esimerkiksi kun Matti herää yöllä kolahdukseen tms. kovaan ääneen, on Matin löydetävä äänen aiheuttaja. Hän voi palata rutiiniin, eli kömpä vuoteeseen ja jatkaa uniaan vasta tyydyttävän selityksen löydettyään. (Emt., 4.)

Kokemista ja tietämistä vaiheittaisena kriisinomaisena prosessina selvittää Meadin sosiaalipsykologinen teoria persoonasta, johon kuuluu minä ("I") persoonan spontaanina, affektiivisena puolena ja minä ("me") persoonan yhteiskunnallisena puolena. Minä ("I": "se, mitä kukaan toinen ei ole") vastaa esisosaalisena ja luovana tahona uuden syntymisestä. Uuden syntymiseen osallistuu kuitenkin myös yhteiskunnallinen minä ("me": "se, mitä muutkin ovat"), joka perustuu toisten ihmisten suhtautumistapojen omaksumiseen. (Emt. 4; Mead 1934.)

Kun henkilö elää keskellä sujuvasti etenevää rutiininomaista toimintaa, käytäntö sujuu elettyjen rutiinien mukaan, eikä spontaanisuutta edustavalla minällä ("I") ole syytä puuttua asioihin (Garz & Raven 2017, 4–5). Kun rutiinitoiminta keskeytyy, kun vaikkapa Matti herää outoon ääneen, tuntematon (X) saa aikaan jännitystilan, joka laukeaa vasta kun tuntemattomasta on muodostettu tunnettu.

Tietämistä koskevan kriisin ensimmäisessä vaiheessa koetaan siis toiminnallinen ongelma, johon spontaanisuutta ja luovuutta edustava minä ("I") reagoi. Tämä tuottaa alkuun kuvien kaltaiset ja vielä ikään kuin pakenevat määrittelyt. Toisessa vaiheessa kuvista muodostuu työstettävissä olevia kohteita. Käyttäen sosiaalisessa minässä ("me") edustettuihin olevia näkökulmia subjekti jäsentää kuvia ajatuksellisesti, siis kielellisen-käsitteellisesti, ja synnyttää tätä kautta uutta tietoa. Kolmannessa, tiedon varmistamisen vaiheessa, subjekti kokeilee tiedon kestävyttä. Näin uudesta tiedosta muodostuu totuttu rutiini, johon

elämäkäytäntö turvautuu tulevaisuudessakin. (Emt., 5.)

Kriisiteorian perusteella objektiivinen hermeneutiikka erottaa ihmisen maailmasuhteessa merkitysvälitteisen todellisuuden ja välittömän todellisuuden. Merkitykset kumpuavat välittömän, vielä määrittelemättömän, todellisuuden kohtaamisesta. Ihminen ei voi jättää tuntematonta määrittelemättä, ei voi ohittaa ilmiön tunnistamista. Määrittely synnyttää uutta tietoa. Uusi (ja vanha) tieto ja käsitteet syntyvät siis kokemuksen pohjalta. Tieto ja merkitykset ovat elämäkäytäntöjen ratkaisuja suhteessa välittömään todellisuuteen kriisinä. Tähän perustuu niiden objektiivisuus (vrt. sosiologinen kulttuurintutkimus, Alasuutari 2011, 60). (Oevermann 2016, 46–51.) Tiedon ja merkitysten relativismia vastustaen objektiivinen hermeneutiikka ei pidä tietoa ja merkityksiä, kuten vaikkapa yksilön identiteettiä, suhteellisina sillä perusteella, että ne liittyvät elämäkäytännön näkökulmaan. Elämäkäytännön näkökulmaan liittyessäänkin tieto koskee objektiivista, subjektista riippumatonta ”tuntematonta”.

Kielitieteellinen semiotiikka perustelee merkitysten ja käsitteiden suhteellisuutta sillä, että merkitykset ja merkit viittaavat aina (vain) toisiinsa. Tämän mukaan: ”Minkään käsitteen sisältöä ei määritä jokin kielen tai muiden merkijärjestelmien ulkopuolinen objekti, vaan muut käsitteet, kaikki ne määreet ja määritelmät, joita termille annetaan. Myöskään mikään näistä määritelmistä ei ole käsitteen varsinainen sisältö tai todellinen olemus (-)” (Alasuutari 2011, 63). Objektiivisen hermeneutiikan näkökulmasta merkitykset kehittyvät, kun

elämäkäytäntö kohtaa tuntemattomia ilmiöitä ja määrittelee ne uutta tietoa luoden. Merkitysten maailma ei siten ole pelkästään itseensä viittaava ja sillä tavalla suljettu.

Kriisi objektiivisen hermeneutiikan teorian ja metodologian alkusoluna vastaa ajatusta toiminnan kytkeytymisestä perusteiden ja johtopäätösten merkitykselliseen ketjuun. Se perustelee myöskin kaiken toiminnan näkemistä kolmivaiheisena tapahtumana, jolla on menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus. Seuraavassa avattava sekvenssianalyysi tutkimuksen menetelmänä perustuu näihin ajatuksiin. (Garz & Raven 2017, 5–6.)

TOIMINNAN SÄÄNTÖPERÄISYYS JA OBJEKTIIVISET MERKITYSRAKENTEET

Sosiaalisen ja kulttuurisen rakentumisen tapahtuu reaalisessa maailmassa, jossa toimivien subjektien panos perustuu sääntöihin ja näihin liittyvään kompetenssiin. Subjektien panoksille, sille mitä he tekevät, on ominaista yhtäältä sääntöihin perustuva peräkkäisyys ja toisaalta merkitysrakenteisuus. Sosiaalinen toiminta on sääntöjen tuottamaa peräkkäisyyttä tai vaihteellisuutta, joka toteutuu ”algoritmin kaltaisesti rekursiivisen yhtälön mielessä”. Jokaisella näennäisesti erillisellä inhimillisellä toiminnalla on vaihteellinen luonne. Jokainen erilliseltä näyttävä teko on vaihe siinä mielessä, että se kytkeytyy – säännön kannalta oikein muotoiltuna – edeltävään toimintaan. Samalla se on vaihe myös siinä mielessä, että se avaa puolestaan tilan sitä seuraavalle siirrolle. Toiminnan kulun jokaisessa vaiheessa, jokaisessa toiminnan paikassa, tehdään

siten valinta niistä mahdollisuuksista, jotka sääntö tarjoaa valittaviksi ja toisaalta avataan tila sille, miten jatkossa voidaan valita. (Oevermann 2000, 64.)

Elämäkäytännön toteutuminen ja samalla merkitysrakenteen muodostuminen voidaan ymmärtää etenevänä ketjuna. Tästä näkökulmasta yksittäisen, irrallisen teon ajatus on harhaanjohtava, koska jokainen teko pitää aina sisällään palan mennyttä ja palan tulevaa. (Garz & Raven 2017, 7.)

Toiminnan vaiheiden kautta muodostuvan merkitysrakenteen käsitettä voidaan avata esimerkillä äidin ja lapsen vuorovaikutuksesta. Äidin avun tarjoaminen ja lapsen vastaus siihen (kuten avun hyväksyminen tai torjuminen) avaa kolmannen vaiheen, joka on enemmän kuin mainittu toiminta tai reaktio yksittäisinä toimina. Jos äiti lapsen torjunnan jälkeen esittää esimerkiksi äänekkäämmän vaatimuksen saada auttaa, minkä lapsi ehkä puolestaan torjuu yhä jyrkemmin, kehkeytyy useampien jaksojen kautta merkitysrakenne (esimerkiksi äidin ylihuolehtiva, riippuvuutta ylläpitävä kasvatuskäsitte). Vasta kolmannesta vuorosta lähtien, siis toiminnan ja reaktion tuloksesta lähtien alamme päästä selville toimintajakson muodostaman kokonaisuuden merkityksestä. (Emt., 7.)

Toiminnan vaihteellisuus muodostaa 'toiminnan ykseyden mallin'. Sen mukaan jokaisessa nykyhetkeä edustavassa jakson kohdassa (jakson kohta 0) toteutuu aina valinta toimintamahdollisuuksista, jotka on avattu sitä edeltävässä jakson kohdassa (jakson kohta -1), ja nykyhetkeä edustavassa jakson kohdassa avataan puolestaan aina tila tuleville rat-

kaisuille (jakson kohta +1). Toiminnan ykseyden malli tarkoittaa myös pakkoa valita ja tässä mielessä kaiken toiminnan kriisinomaisuutta. Valintapakko koskee myös rutiininomaista toimintaa, jossa valinta on kuitenkin automatisoitunut. (Emt., 7.)

Kaikilla inhimillisillä elämäkäytännöillä, kuten yksilöillä tai perheillä, on toiminnan ykseyteen perustuva merkitysrakenteisuus. Subjektin on valittava, ilman ulospääsyä "jatkuvalla syötöllä". Tätä varten subjektilla pitää olla valintoja ohjaava malli eli rakenne, joka toimii subjektin peräkkäisissä valintatilanteissa. Kriisiteorian mukaisesti rakenne perustuu todellisuuden kohtaamisesta nousevaan materiaaliseen, so. uutta luovaan rationaalisuuteen, eikä muodolliseen rationaalisuuteen sanan tavanomaisessa merkityksessä (mekanistis-deduktiivinen järjely). (Garz & Raven 2017, 10.)

Empiirisen tutkimuksen suuntausten lähtökohtana yhteiskuntatieteissä, kulttuurintutkimuksessa ja historiatieteessä on perinteisesti ollut subjektiivisesti tarkoitettu merkitys, jota jäljitetään subjektin asemaan asettuen ("jäljentävä näkökulmaan asettuminen", Oevermann 2016, 63). Toiminnan ykseyden malli näyttää, miten merkitys syntyy sosiaalisessa toiminnassa. Ilmaisun, teon jne. objektiivinen merkitys liittyy aina sääntöön ja se voidaan paljastaa vain suhteessa sääntöön. Se käsitetään sääntöjen avulla tuotettuna. (Oevermann 2001, 28.)

Ajatus ihmisen todellisuutta rakentavan panoksen perustumisesta sosiaalisia toissioita algoritmisesti tuottaviin sääntöihin pohjautuu Chomskyn (1969) ja

Searlen (1971) teorioihin. Chomskyn generatiivinen sääntö viittaa rajalliseen joukkoon sääntöjä, joiden avulla on mahdollista tuottaa loputon määrä erilaisia asiainiloja. Jalkapallon säännöt ovat esimerkki Searlen konstitutiivisesta säännöstä. Kahdenkymmenen kahden henkilön juokseminen kentällä ei ole vielä jalkapalloa. Vaaditaan (jalkapallon) säännöt. (Garz & Raven 2017, 10–11.)

Objektiivisessa hermeneutiikassa algoritmiset säännöt tarkoittavat yhtäältä universaaleja tietämisen rakenteita ja kompetensseja ja toisaalta historiallisia, aikaan sidottuja normeja ja sääntöjä. Kulttuurisidonnaisia sääntöjä ovat esimerkiksi tavat ja riitit, joiden puitteisissa ratkaistaan konkreettisesti yleinen yhteisöllinen toimintaongelma (kuten kuoleminen). Yleispätevien (universaalien) sääntöjen avulla voidaan esimerkiksi tunnistaa asumiseen käytettyjä tiloja tai pukuja myös vieraisissa kulttuureissa tai ymmärtää, että läheisen kuolema on merkittävä asia. Sekä yleispätevien että kulttuurisidonnaisten sääntöjen toimivuus näyttäisi edellyttävän Searlen (1983, 141–159) ”taustaksi” (”Background”) kutsumaa kykyjen kokonaisuutta. Se viittaa yhtäältä realistiseen ja pragmaattiseen suhteeseen maailmaan ja toisaalta tietoon siitä, miten maailma toimii sekä kykyihin selviytyä maailmassa. Tältä pohjalta kielellisten ilmaisujen merkitys käsitetään yli sen, mitä nimenomaisesti sanotaan. Niinpä ruohoa ei erehdytä leikkaamaan kynsisaksilla. (Jansen 2006, 44.)

Objektiivisessa hermeneutiikassa erotetaan ’tuottamisen parametri’ ja ’valitsemisen parametri’. ’Tuottamisen parametri’ viittaa yleisesti sääntöihin

perustuvaan potentiaaliin. Se sisältää sekä universaalit rakenteet, kuten kielen, kognition ja moraalien että historialliset ja paikalliset normit, säännöt ja arvomallit. Tuottamisen parametriin sisältyvät säännöt avaavat subjektin mahdollisuudet kussakin konkreettisesti valintatilanteessa. Käsite ’valitsemisen parametri’ tarkoittaa puolestaan niitä taipumuksia, joiden varassa elämäntähtäjä valitsee avatuista mahdollisuuksista. ’Valitsemisen parametri’ sisältää subjektin omaksumat periaatteet, normit ja arvomallit, jotka vaikuttavat tehtyihin valintoihin. Eri tieteenaloilla näitä valitsemisen taipumuksia on tarkasteltu erilaisina muuttujina. Psykologiassa muuttujia ovat motiivit tai persoonallisuuden piirteet, taloustieteissä aineelliset elämänmahdollisuudet ja sosiologiassa esimerkiksi erilaiset arvo-orientaatiot. (Garz & Raven 2017, 10–11.)

Sekvenssianalyysin eli valintojen vaiheittaisen analyysin keskeinen asema objektiivisessa hermeneutiikassa perustuu edellä todettuun. Koska käytäntö rakentuu teoriamuodostuksen kohteeksi sääntöjärjestelmän välityksellä, pitää säännöt rekonstruoida niiden elävässä prosessuaalisuudessa, siis niiden merkityksellisenä peräkkäisyytenä (jaksollisuutena). Tämä tarkoittaa sääntöjen käyttöä erittelevää tulkintaa, jossa käytetään samoja sääntöjä, jotka tuottavat käytännön. Tulkinnessa nojataan siis jokaisen aikuisen ihmisen intuitiiviseen sääntöjen osaamiseen (sääntökompetenssi). (Garz & Raven 2017, 9.)

Keskittyminen subjektin valintojen mallin rekonstruointiin erottaa sekvenssianalyysin diskurssianalyysistä, jossa kulttuurin ilmiöitä tutkitaan dis-

kurseiksi ymmärrettyjen puhetaipojen kannalta (Jokinen ym. 1999) ja keskusteluanalyysistä, joka tutkii keskustelun keinoja arkipuheessa ja instituutioiden tuottamisessa (Lindholm ym. 2016). Rakenne subjektin valintojen mallina on myös kovin toisenlainen kuin vaikkapa systeemiteorian käsitys rakenteesta osien ja niiden välisten suhteiden muodostamana kokonaisuutena. (Garz & Raven 2017, 7 & 9.)

ANALYYSIN PERIAATTEET JA KÄYTÄNTÖ

Kuten yleensä tapaustutkimuksessa, myös objektiivisessa hermeneutiikassa tutkimuskysymys määrittää tutkitavan tapauksen ja tutkimusaineiston valinnan. Tutkimuksessa on siis ensin päätettävä mitä tutkitaan ja vasta sitten valittava tutkittava tapaus ja aineisto. Merkitysrakenteita voidaan selvittää järjestelmällisesti ja objektiivisesti, siis tutkittavien hyväksynnästä tai mielihiteestä riippumatta, vain toiminnan jälkien perusteella. Merkitysrakenteiden tulee siis ilmetä materiaalisessa hahmossa ulkoistettuina objekteina ja dokumentoituina jälkinä. (Oevermann 2013, 71.) Objektiivisessa hermeneutiikassa aineisto tarkoittaa periaatteessa mitä tahansa elämäkäytännön toiminnasta jäänyttä pysyvää jälkeä eli 'protokollaa' tai 'tekstiä' (termi 'teksti' viittaa protokollaan merkitysten kantajana) kuten haastattelunauhoituksia, lasten piirustuksia, taideteoksia, romaaneja jne. (Garz & Raven 2017, 13–14.)

'Protokolla' aineistona sisältää oleellisesti ja nimenomaisesti elämäkäytännön oman kirjauksen, sen oman peukalonjäljen. Tämä korostus erottaa objektiivisen hermeneutiikan aineiston em-

piirisessä tutkimuksessa tavanomaisesta havainnon ja havaintoaineiston käsitteestä. Näin termin protokolla merkitys on lähellä historiantutkimuksessa käytetyn lähteen käsitettä (ks. pohdintaa laadullisen empiirisen aineiston ja historiantutkimuksen lähteen suhteesta, Virtanen 2001, 44–46).

Seuraavassa sekvenssianalyysin tekemistä havainnollistetaan tulkitsemalla kahden sosiaalityöntekijän haastattelua ja ammatillista toimintamallia. Käytävissä olleet haastattelunauhoitukset kuuluvat Anne Ylikosken (2013) tutkimukseen, joka käsittelee sosiaalityötä toimintana mielenterveytyssä. Esimerkit edustavat kahta erilaista organisaatiota työskentelyn ympäristöinä. Ensimmäisen haastattelun työntekijä oli työskennellyt pitkään kunnallisessa sosiaalitoimistossa, edustaen näin kokenutta toimintaa organisaatiossa (ks. toiminnan eroista, emt.). Toinen haastateltava työskenteli psykiatrisessa avohoidossa. Haastateltavia oli ennalta pyydetty kuvaamaan ja pohtimaan kolmea asiakastapausta, jotka sisälsivät mielenterveyden problematiikkaa (emt., 43, 105).

Ammatillista toimintatapaa eli habitusta sosiaalityössä voidaan tutkia haastattelun avulla siinä määrin kuin työntekijä on muodostanut työn ristiriitojen kokemisen pohjalta oman rutiininomaisen toiminnan, havaitsemisen ja ajattelun tapansa. Vastatessaan haastattelukysymyksiin työntekijä ilmaisee tätä tapansa käsitellä työn ylikysilöllisistä ristiriidoista nousevia haasteita. (Mairwald 2003.) Tämä ammatillinen habitus ilmenee hänen puheessaan, eikä hän voi, esimerkiksi vaikutelmia halli-

takseen, piilottaa sitä (Goffman, 1956). (Wernet 2014, 235.)

Analyysissa tulee erottaa mahdollisuudet, jotka näyttävät sääntöjen perusteella realistisilta ja valinta, jonka toimija on kyseisessä paikassa tehnyt. Kun on määriteltäviä mahdolliset valinnat, päästään kiinni tehtyyn valintaan, siihen, mitä toimija (tietoisesti ja ei-tietoisesti) teki. Yhden valinnan osalta puhutaan (objektiivisesta) tarkoituksrakenteesta, mistä edetään valintojen ketjua analysoimalla tapauksen (objektiiviseen) merkitysrakenteeseen. (Jansen 2006, 45.)

Tärkeä sekvenssianalyysin periaate on ”keinotekoinen naiivius”. Tekstiin tulee muodostaa mahdollisimman ennakkoluuloton suhde. Lukutapoja pitää keksiä ennakkoluulottomasti ja kattavasti irtautuen omasta tapausta koskevasta tiedosta. Niinpä sosiaalityöntekijän puheesta ei pidä etsiä esimerkiksi jotain sosiaalityöhön kuuluvaa tapaa puhua, vaan pitää selvittää aineistolähtöisesti valinnan mahdollisuuksia ja haastateltavan valintaa. Aikaisempi tieto vaikkapa sosiaalityöstä ei saa suunnata tulkintaa eikä jotain lukutapaa pidä sulkea pois esitiedon perusteella. Analyysissä korostetaan tapauksen ylittävän sosiaalisen ja kielellisen sääntökompetenssin merkitystä (vrt. ns. hermeneuttisen kehän periaate). (Emt., 45–46.)

Tekstin ennakkoluuloton tarkastelu, johon ei hallitsemattomasti sotketa aikaisempaa tietoa, auttaa paljastamaan tapauksen rakennetta sekä selvittämään ratkaisut ja tekstin erityisyyden. Yksityiskohtat, kuten sanavalinta, sanajärjestys, kielipiilliset virheet, toistot jne. ovat tärkeitä. Myös näennäisesti tarkoittamattomat ilmaisu tai virheet

nähdään tulkinnallista selitystä vaativina. (Emt., 45.)

Analyysi aloitetaan yleensä tekstin alusta, mikä vastaa prosessuaalista käsitystä merkitysrakenteesta. Tämän jälkeen tekstiä avataan jaksoina, pala palalta, siis ”loikkaamatta” edemmäs tekstissä. Osana ”keinotekoisista naiiviuksista” jokaisesta kohtaa tarkastellaan tietämättä mitä sen jälkeen tapahtuu. (Emt., 46.) Tilan puutteen vuoksi tässä analysoidaan yksityiskohtaisesti vain haastattelun aloitusta (ks. analyysistä enemmän, Rostila 2019):

Haastattelija: Mut aloitetaan nyt vaik siit keisistä yksi. niin tota noiniin (.). Kerro nyt vaik siitä asiakassuhteesta vähän, millai millai se se yhteys, niinko mistä suunnasta se tuli, että ottiko hän itse yhteyttä, vai...

Sosiaalityöntekijä: joo mä oon ottanu ne kolme tähän esille. jos mä otan tän Majjan ekaks.

Sosiaalityöntekijän valintaa voidaan selvittää suhteessa kehotukseen ”*Mut aloitetaan nyt vaik siit keisistä yksi*”. Kehotus passiivimuodossa ottaa aloittamisen puheeksi kollektiivisena tekemisenä ja yhteistoimintana. Englanninkielinen versio *keissi* vihjaa tähän liittyen tutkimushaastattelun ja asiakastyön yhteyteen. Sosiaalityöntekijä ei kuitenkaan tartu tähän mahdollisuuteen yhteisenä tekemisenä. Tämän jälkeen haastattelija pyytää sosiaalityöntekijää suoraan puhutellen kertomaan asiakassuhteesta, mikä on askel lähemmäs itse työn tekemistä. Työntekijä jättää pyynnön huomiotta. Haastattelija tekee sitten suoran täsmentävän kysymyksen (*millai millai se yhteys*), mihin työntekijä ei vastaa. Haastattelijan erityyppisten

avausten epäonnistuttua hän ehdottaa asiakkaan tehneen aloitteen (*että ottiko hän itse yhteyttä, vai...*). Tähän suljettuun kysymykseen työntekijä voisi vastata kyllä tai ei, mutta ei valitse kumpaakaan vaihtoehtoa.

Kun sosiaalityöntekijä ei ryhtynyt raportointiin ja pidättäytyi muutenkin haastattelijan toiminnallisista avauksista, hänen aloituksensa ”*joo mä oon ottanu ne kolme tähän esille.*” voidaan tulkita korostetun omaehtoiseksi tapauksista kertomiseksi. Tätä lausuman merkitystä voidaan selventää kertomuksilla, joihin ilmaisu voisi sopia (Garz & Raven 2015, 148). Näin voisi sanoa (1) oppilas, jonka opettaja on pyytänyt tuomaan oppitunnille kolme kasvia tms. kohdetta; (2) pilkkikilpailun osanottaja näyttäessään kolmea kalaa kilpailun tuomarille; (3) taiteilija ostajalle, joka on tullut katsomaan uusia teoksia; (4) taiteilija ateljeessa pistäytyvälle kollegalle tai tutulle, jolle taiteilija on maininnut tauluistaan. Puhujalla on kolme nähtävillä olevaa kohdetta, jotka ovat puhujan aikaansaamia ja jotka toisella osapuolella on oikeus tai muu perusteltu syy nähdä. Lisäksi puhuja on huolehtinut etukäteen esineiden esille panosta (hän sanoo ”oon ottanu” eikä ”otan”).

Sosiaalityöntekijä ei ota tapauksia tarkasteluun sovittuun haastattelutoimintaan kuuluvasti, vaan hän puhuu tapauksista oman käytäntönsä osana. Jatko ”*jos mä otan tän Majjan ekaks*” ilmaisee itsenäistä valintaa ja korostaa tapaustyön tekemistä itsenäisesti ja omaehtoisesti. Työntekijä puhuu tapauksista edellä olevien kertomusten tapaan esineiden kaltaisina, vaikka asiakastapaukset eivät tietenkään todellisuudessa ole esineitä. ”Majja” on abstraktio, mutta nimetes-

sään tapauksen etunimellä, työntekijä ilmaisee samalla henkilökohtaista suhdetta tähän käsitteelliseen tapausolentoon.

Analysoimalla haastattelua eteenpäin sain selville sosiaalityöntekijän kolmevaiheisen objektiivisen merkitysrakenteen. Edellä selostetussa rakenteen ensimmäisessä vaiheessa työntekijä muodosti ”luonnollisen asenteen” ylittävän abstraktin tapaustyön tilan. Tämä tarkoitti neutraalia tapauskohtaisen työn itsenäistä käytäntöä, joka on irti eri osapuolten, kuten työntekijän tai asiakkaan näkökulmista ja intresseistä. Neutraali asenne erittelyn tilana mahdollistaa asiakkaan arkielämää jäsentävien ja teoriapitoistenkin mallien muodostamisen. Asiakkaita voidaan kuitenkin käsitellä tapauksina myös byrokraattisen normilähtöisestä näkökulmasta. Tässä suhteessa rakenteen toinen vaihe on tärkeä. Siinä työntekijä eläytyi asiakkaan tilanteeseen ilmentäen henkilökohtaiseen tuntemiseen perustuvaa paneutumista (vrt. asiakkaan etunimen käyttö edellä). Neutraali työskentely tuli ensin, mutta sen puitteissa korostui asiakkaan näkökulma. Asiakkaan näkökulman tunnistaminen ja kunnioittaminen, joka perustuu työntekijän kiinnostukseen asiakkaan motiiveihin ”kokonaisena ihmisenä”, avaa professionaalisen, ei byrokraattisen auttamistyön mahdollisuuden. Mahdollisuus toteutui merkitysrakenteen kolmannessa vaiheessa, jossa toimintaa luonnehtii asiakkaan aloitteen odottaminen ja odotteleva varovaisuus suhteessa asiakkaan mahdollisiin ratkaisuihin ja ongelmien määrittelyyn.

Mikäli pyritään kehittämään yleistystä sosiaalityöstä toimintana mielenter-

veyden kysymyksissä, pitää tulkintaa koetella ja täsmentää käyttäen haastatteluja, jotka edustavat toisenlaisia organisatorisia ympäristöjä, työtyylejä ja työkokemusta. (Garz & Raven 2015, 151, ks. haastattelujen määrästä ns. saturaatiopisteen kannalta, emt., 147.) Seuraavassa tarkastellaan aivan lyhyttä haastattelukatkelmaa, joka edustaa sosiaalityötä psykiatrisessa avohoidossa. Tapauksista puhuminen aloitettiin siinä seuraavasti:

Haastattelija: Eli kenestä me ensin nyt puhutaan?

Sosiaalityöntekijä: Semmosesta Karista.

Haastattelija: Karista. (.) Joo, minkäs ikänen Kari on?

Sosiaalityöntekijä: Kari on syntynyt kaheksakyt kolme.

Sosiaalityöntekijän ilmaisu ”semmosesta” luo etäisyyttä puheen aiheena olevaan henkilöön. Haastattelija kysyy tämän jälkeen Karin ikää. Vastauksessaan sosiaalityöntekijä kertoo asiakkaan syntymävuoden. Syntymävuosi on hoito-organisaation tietojärjestelmään kirjattava fakta ja edustaa lineaarisesti etenevää abstraktia aikaa yhteiskunnassa. Toinen vaihtoehto, asiakkaan iän kertominen, olisi viitannut selvemmin ihmisen elämänsäkokemuksiin ja avannut empaattisen näkökulman Karin tilanteeseen. Havainto herättää jatkokysymyksiä neutraalin suhtautumistavan luonteesta. Liittykö neutraalisuus toimintaan psykiatrisen hoitotiimin jäsenenä eikä itsenäiseen tapaustyön käytäntöön kuten sosiaalityöntekijällä?

Esimerkit havainnollistavat tulkintaehdotusten testaamista ja täsmentämistä, jossa pyritään välttämään enneaikaista

lukutavan lukitsemista. Vaihtoehtoisia tulkintoja pystytään parhaiten kehittämään ja korjaamaan tutkijoiden ryhmässä keskustellen niistä ’parhaan argumentin’ periaatteen (Habermas) mukaisesti. Objektiivinen hermeneutiikka korostaa näin metodologiseen realismiin kuuluvaa fallibilismia, joka nojaa tapausten rakenteen selvittämisessä koko tiedeyhteisön ja tutkijoiden kollektiiviseen työskentelyyn. (Garz & Raven 2015, 144.)

AMMATILLISEN, ARKIKÄYTÄNNÖLLISEN JA TIETEELLISEN TAPAUKSEN YMMÄRTÄMISEN SUHTEESTA

Objektiivinen hermeneutiikka korostaa yksilöiden, perheiden ja yhteisöiden elämäntapojen fyysis-psykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin perustamista luonnolliseen arkiseen ymmärtämiseen. Yksilöiden ja yhteisöjen on kyettävä tulkitsemaan tilanteensa oikein ja tunnistamaan mahdollisuutensa, jotta pystyisivät tekemään itsenäisiä ja järkeviä päätöksiä. Luonnollinen kyky ymmärtää kehittyi itse asiassa jo varhaislapsuudessa vanhempien tulkitsessa lapsen tarkoituksia ja sanallistaessa niitä. (Raven & Garz 2012, 577.)

Sosiaalityön asiakkaat tarvitsevat elämänsäkokemuksiensa kriittisissä pisteissä ammattilaisten apua. Tällöin sosiaalityöntekijöiden on arvioitava asiakkaan itsenäisyyttä tukevien palvelujen tarve (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017). Sosiaalityö korostaa asiakkaan tilanteen erityisyyden kokonaisvaltaista selvittämistä (Juhila 2006; Niemelä 2012; Särkelä 2011; Pohjola 2010).

Selvittämisessä korostetaan luonnollista yhteisymmärrystä asiakkaan kanssa ja käytännön tiedon perusteellista ja avointa muodostamista. Liittyen Habermasin erotteluun elämismailman ja systeemimailman välillä Anneli Pohjola (2010) painottaa sosiaalityön asiakkaan oman arjen ja elämismailman näkökulmaa suhteessa yhteiskunnan, palvelujärjestelmän ja ammatillisten käytäntöjen luokituksiin ja tyypittelyihin. Asiakasta ei saisi nähdä yksipuolisesti oireiden tai ongelmien kautta, vaikka ongelmat ja tilanteen realiteetit pitää ottaa huomioon käyttäen myös vakiintuneita oirekuvauksia ja luokituksia (adhd-oireisto, masennus jne.). Selvittäminen on siten käsitteellistä ja teoreettista tietoa soveltavaa tasapainoilua, jossa etsitään monipuolista ja kokonaisvaltaista käsitystä ja auttamisen mahdollisuuksia. (Emt., 26, 27, 29, 31–32, 34–35.)

Myös Pauli Niemelän (2012) periaatteet käytännöllisestä tapaustutkimuksesta sosiaalityössä ja Antti Särkelän (2011) edustama asiakkaan toimintarakenteen analysointi palvelevat paikalliseen käyttöyhteyteen rajatun tiedon muodostamista. Erittelyssä on pitkälti kyse asiakkaan tilanteen arkisen ymmärtämisen ja teoreettis-tieteellisten yleistysten intuitiivisesta yhdistämisestä. Tilanteiden erittelyssä muodostetaan yksittäisen asiakkaan tilannetta koskevaa paikallista, ei-yleistettävää tietoa.

Pohjola (2010), Niemelä (2012) ja Särkelä (2011) ovat yhtä mieltä siitä, että asiakkaiden elämäntilanteiden selvittämisessä pitäisi käyttää teoreettisia välineitä ja jäsennyksiä ja tieteellistä tietoa hyvinvoinnin ongelmien tunnistamiseksi, mutta toteavat, ettei tämä yleis-

pätevä tieteellinen tieto riitä asiakkaan tilanteen erityisyyden ymmärtämiseksi. Pohjola korostaa selvittämisen haasteena muita voimakkaammin väärien luokittelujen ja leimaavien tyypittelyjen välttämistä.

Sosiaaliseen konstruktionismiin nojaavan Juhilan (2006) lähtökohtana on edellisiä vahvemmin käytäntötiedon ja paikallisen tietämisen rakentaminen asiakkaan kanssa ja tieteellisen tiedon haastaminen tätä kautta. Erityisesti asiakkaiden marginaalisissa asemissa muodostetaan vallitsevista luokittelutavoista ja identiteeteistä poikkeavaa ”toista tietoa” (emt., 105, 107). Yleiset ratkaisumallit ja tieteellinen tieto ei tavoita ainutlaatuisia, epävarmuuksien ja arvoristiriitojen täyttämiä tilanteita, vaan tarvitaan yhdessä rakentuvaa paikallista tietämistä. (Emt., 140.) Käytäntötiedon muodostaminen sisältää eettistä harkintaa, neuvottelua oikeasta ja väärästä ja asiakkaan toimijuutta rakentavaa tilanteiden jäsentämistä yhdessä asiakkaan kanssa. (Emt., 113, 245, 212–215.) Objektiiivinen hermeneutiikka korostaa edellisiä lähestymistapoja vahvemmin arkiymmärryksen, professionaalisen ymmärtämisen ja tieteellisen tapauksen ymmärtämisen limittymistä ja keskinäistä sukulaisuutta, joka perustuu näille toiminnan lajeille yhteiseen luonnolliseen kykyyn ymmärtää.

Toisen osapuolen ymmärtäminen perustuu sekä tavallisessa arjessa että professionaalisisessa auttamisessa toisen ihmisen puolesta tehtyyn tulkintaan tämän tilanteesta. Toisen ihmisen toiminnan ja ilmausten merkitystä ymmärretään näin tekemällä kokeilevia oletuksia ilmausten merkityksestä ja testaamalla oletusten pätevyyttä. Puheen merkitys

avautuu olettamalla sille merkitys, jota sitten koetellaan vuorovaikutuksen jatkuessa. Mikäli oletus ei toimi, pyritään muodostamaan uusi oletus (ks. aivotutkimuksen näkökulmasta, Raven & Garz 2012, 577). (Koring 1997, 136.) Nojaten tähän kummankin osapuolen luonnolliseen kykyyn ymmärtää asiakkaan elämäntapahtumia tulkitaan intuitiivisesti esimerkiksi osana asiakkaan elämänkulkua. (Emt.)

Samalla professionaalinen ymmärtäminen on silta tieteellisen tapauksen ymmärtämisen ja arkisen ymmärtämisen välillä. Professionaaliossa ymmärtämisessä käytetään (myös) tieteellisestä lähestymistavasta peräisin olevaa tulkintakykyä. Profession toimiminen siltana tarkoittaa siten tieteelliseen abstrahointiin (= tilanteesta irrottautuva) perustuvan yleispätevän tiedon (formaali rationaalisuus) ja kriisitilanteessa syntyvän tilannesidonnan järjestyksen (materiaalinen rationaalisuus) yhdistämistä. (Raven & Garz 2012.) Tutkimus-esimerkin tapaustyön käytäntö ilmensi tätä yhteiskunnan, tieteellisen tiedon ja asiakkaan autenttisen näkökulman suhteuttamista, joka vaatii epäsovinnaisia eli postkonventionaalista moraalialia (Zizek 2012, ks. sosiaalisuudesta moraaliossa työnä, Juhila 2006).

Onnistunut ammatillinen sosialisatio vahvistaa luonnolliseen ymmärtämiseen perustuvaa paneutumista asiakkaiden tilanteisiin. Kyky paneutua kohtaa kuitenkin rakenteellisia uhkia, jotka liittyvät palvelujärjestelmän ja organisaatioiden tarpeisiin sekä sosiaaliteknologiseen tiedon käyttöön. Sosiaalisuontekijä on esimerkiksi lääkäriin verrattuna suhteellisen heikossa asemassa ajatellen tutkimustiedon,

kliinisen kokemuksen ja asiakkaiden toiveiden itsenäistä yhdistämistä (laajasti ymmärretty näyttöön perustuva käytäntö, Pohjola 2012). Näyttöön perustuvan käytännön ajatuksena on, että ammattilainen voi valita käypähoito-suositusten valikoimasta hoidon tai terapian, jota diagnosoidun vaivan parantaminen vaatisi. Yhteiskunnallisen auttamisen ja kontrollin välimaastossa toimivilla sosiaalisuontekijöillä on harvoin käytettävissään runsaasti resursseja. Sosiaalisuontellä ei ole kattavaa välineiden valikoimaa, vaan pikemminkin harvoja palveluja ja siten tilausta yksinkertaisille asiakkaiden luokitteluille. Arkiymmärryksen perustuvaa ja siten pitkälti vaitonvaraista paneutumista tapaukseen on myös vaikea puolustaa, jos toimintaympäristössä korostetaan tieteellisesti luotettavaa empiiristä tietoa asiakkaan ongelmista ja resursseista. (Raven & Garz 2012, 573.)

Arkisen luonnolliossa ja professionaaliossa tapauksen ymmärtämisessä käytetään julkilausumatonta, asiayhteydestä pääteltävissä olevaa tietoa kielenkäytön säännöistä ja normeista ("hiljainen tieto"). Tieteellisessäkin ymmärtämisessä nojataan tietoon kielenkäytön säännöistä ja normeista, mutta erotuksena edellisiin säännöt ja niiden noudattaminen eksplikoidaan eli ne tehdään mahdollisimman näkyviksi. Professionaaliossa tapauksen (rakenteen) selvittäminen on osa ammatillista käytäntöä. Työssä tehdään käytännön valintoja, eikä asiakkaiden toiminnallisia vaihtoehtoja ole mahdollista eritellä ilman aikapaineita. Ammatillinen ymmärtäminen on siten käytännöllistä, pikakirjoituksenomaisen lyhennettyä tapauksen selvittämistä, joka tapahtuu automaattisesti ja tavallisesti ilman tapauksen rakenteen kä-

sitettä. (Emt..) Riittää, että tapaus on käytännöllisesti katsoen samanlainen tai erilainen kuin jokin toinen tapaus, etenkin silloin, kun arvioidaan miten asiakas voisi hyötyä yhdestä tai muutamasta tarjolla olevasta palvelusta.

Rekonstruoivassa tutkimuksessa, jossa elämäikäytännön dokumentoituja ilmauksia tulkitaan vapaana käytännön pakoista, ihmisten toiminnan ja ilmaistujen merkityksiä koskevien oletusten uskottavuudelle asetetaan korkeammat vaatimukset kuin arkikäytännöissä ja professionaaliosuudessa. Oletuksia ei määritellä tilannekohtaisia tarpeita vastaavalla uskottavuudella, vaan ymmärtämisen pitää olla metodisesti hallittua. Tavoitteena on löytää sekvenssi-analyttisen tulkinnan kautta tapauksen rakenne. Näin voidaan saada yleispätevää tietoa tapauksen rakenteesta. Objektiiivisen merkitysrakenteen selvittäminen perustuu sääntöihin. Tutkimus selittää eritellysti ja järjestelmällisesti, miten ilmaus on tuotettu säännön avulla.

**OBJEKTIIVISEN HERMENEUTIIKAN
JA KÄYTÄNNÖN SOSIAALITYÖN
YHDISTÄMISEN MAHDOLLISUUKSIA**

Objektiivisen hermeneuttista tutkimusta ja professionaalista selvittämistä yhdistää tapauksen kokonaisvaltainen erittely. Tästä syystä metodinen tapauksen rekonstruoiminen ja sitä koskeva metodologia voi toimia näkökulmana, joka tukee professionaalista ymmärtämistä. Koska tutkimus ja sosiaalityön käytäntö edustavat kuitenkin erilaisia käytäntöjä (niillä on eri säännöt), ei tapauksen tutkimuksellista rekonstruointia voi siirtää suoraan ja yleisesti käytäntöön. Tutkimuksellinen rekon-

struktio ei voi korvata professionaalista ymmärtämistä. Objektiiivisen hermeneutiikan hyödyt tulee nähdä välillisempinä. Ne vaativat toteutuakseen erityisiä järjestelyjä. Soveltamisen paikkoja voivat sosiaalityön opinnot, työnohjaus ja tutkimusta ja käytäntöä yhdistävät erityiset organisatoriset järjestelyt (kuten yliopistolliset sosiaalikeskukset). (Raven & Garz 2012.) Työnohauksessa tai ns. välittäjäorganisaatioissa tehty tapauksen rekonstruktio voisi auttaa sosiaalityöntekijöitä tai moniammatillista tiimiä löytämään uusia näkökulmia ja etenemisen reittejä haastavissa asiakas-tilanteissa. (Emt., 573.)

Tapauksen rekonstruktiossa pyritään pääsemään tapauksen ”juuriin asti”, ratkaisemaan tapauksen ”arvoitus”. Tämä tapahtuu selvittämällä, miten tapaus etenee sille ominaisen logiikan mukaisesti ja avaamalla näin tapaukselle ominaista rakennetta. Tapauksen jokin piirre, kuten ”oireyhtymä” (mielenterveyden ongelma, krooninen kipu tai korostunut persoonallisuuden piirre) voidaan näin sijoittaa tapauksen rakennenäkökulmasta tapauksen syvempään tai laajempaan dynamiikkaan. Erittelyn tulee osoittaa, kuinka käytännön elämäntilanne todellisuudessa toimii, toistaa itseään ja muuntuu – erotuksena toimijan omaan käsitykseen tai esitykseen – ja kuinka se voisi toimia, mikäli tehtäisiin mahdollisuuksien rajoissa olevia päätöksiä. Erittelyn varassa voidaan näin perustella uudenlaisia toimenpiteitä tai puuttumista tilanteeseen. (Raven & Garz 2012; Kraimer 2015, 74–77.) Samalla rekonstruoiva tutkimus voi laajentaa myös palvelujen kehittämiseen tähtävästä sosiaalityön tiedollista näköalaa esimerkiksi palvelumuotoilun tavoin.

KIRJALLISUUS

- Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Chomsky, Noam (1965) *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, MA: MIT Press. <https://doi.org/10.21236/AD0616323>
- Garz, Detlef, Raven, Uwe (2015) *Theorie der Lebenspraxis. Einführung in das Werk Ulrich Oevermanns*. Wiesbaden: Springer VS. <https://doi.org/10.1007/978-3-658-07308-4>
- Garz, Detlef & Raven, Uwe (2017) Objektive Hermeneutik als rekonstruktive Forschungsmethodik in den Sozial- und Verhaltenswissenschaften. Teoksessa Günther Mey & Katja Mruck (toim.) *Handbuch Qualitative Forschung in der Psychologie*. Wiesbaden: Springer Reference Psychologie, 1–25. https://doi.org/10.1007/978-3-658-18387-5_60-1
- Goffman, Erving (1956) *The Presentation of Self in Everyday Life*. Edinburgh: University of Edinburgh.
- Jansen, Axel (2006) Die objektive Hermeneutik als Instrument der historischen Fallrekonstruktion: Analyse eines Briefes von Anne Morgan. *Traverse: Zeitschrift für Geschichte/Revue d'histoire*, 2. <http://dx.doi.org/10.5169/seals-30329> Luettu 19.11.2010.
- Jokinen Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) Diskurssianalyysi liikkeesä. Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Kraimer, Klaus (2015) Fallrekonstruktion. Teoksessa Regina Rätz & Bettina Völter (toim.) *Wörterbuch Rekonstruktive Soziale Arbeit*. Europe: Verlag Barbara Budrich, 74–77.
- Koring, Bernhard (1997) *Das Theorie-Praxis-Verhältnis in Erziehungswissenschaft und Bildungstheorie*. Donaueschingen: Verlag Ludwig Auer.
- Laine, Markus & Bamberg Jarkko & Jokinen Pekka (2007) Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus, 9–38.
- Lindholm, Camilla & Stevanovic, Melisa & Peräkylä, Anssi (2016) Johdanto. Teoksessa Camilla Lindholm & Melisa Stevanovic (toim.) *Keskusteluanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Maiwald, Kai-Olaf (2003) Are Interviews a Proper Data Base for the Analyses of Occupational Practice? Methodological Considerations and a Case Study concerning Family Mediation. *Sozialersinn: Zeitschrift für hermeneutische Sozialforschung* 4 (1), 151–180.
- Mead, George Herbert (1934) *Mind, Self and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist* (Edited by Charles W. Morris). Chicago: University of Chicago.
- Niemelä, Pauli (2012) Tapaustutkimuksen sosiaalityössä. ”Case Study - Case Work - Case Evaluation” -prosessimalli sosiaalityön ja sen käytännön opetuksen jäsentäjänä. Teoksessa Noora Tuohino, Anneli Pohjola & Mari Suonio (toim.) *Sosiaalityön käytännönopetus liikkeesä*. Rovaniemi: Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet, 20–35.
- Oevermann, Ulrich (1996) Theoretische Skizze einer revidierten Theorie professionalisierten Handelns. Teoksessa Arno Combe & Werner Helsper (toim.) *Pädagogische Professionalität. Untersuchungen zum Typus pädagogischen Handelns*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 70–183.
- Oevermann, Ulrich (2000) Die Methode der Fallrekonstruktion in der Grundlagenforschung sowie der klinischen und pädagogischen Praxis. Teoksessa Klaus Kraimer (toim.) *Die Fallrekonstruktion. Sinnverstehen in der sozialwissenschaftlichen Forschung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 58–156.
- Oevermann, Ulrich (2001) Strukturprobleme supervisorischer Praxis. Eine objektiv hermeneutische Sequenzanalyse zur Überprüfung der Professionalisierungstheorie. Frankfurt am Main: Humanities Online.
- Oevermann, Ulrich (2013) Objektive Hermeneutik als Methodologie der Erfahrungswissenschaften von der sinnstrukturierten Welt. Teoksessa Philip C.

- Langer, Angela Kühner & Panja Schweder (toim.) *Reflexive Wissensproduktion*. Wiesbaden: Springer VS, 69–98. https://doi.org/10.1007/978-3-658-03112-1_5
- Overmann, Ulrich (2014) ‘Get closer’ – Bildanalyse mit den Verfahren der objektiven Hermeneutik am Beispiel einer Google Earth-Werbung. Teoksessa Klaus Kraimer (toim.) *Aus Bildern lernen. Optionen einer sozialwissenschaftlichen Bild-Hermeneutik*. Ibbenbüren: Klaus Münstermann Verlag, 38–75.
- Overmann, Ulrich (2016) “Krise und Routine“ als analytisches Paradigma in den Sozialwissenschaften. Teoksessa Roland Becker-Lenz, Andreas Franzmann, Axel Jansen & Matias Jung (Hrsg.) *Die Methodenschule der Objektiven Hermeneutik. Eine Bestandsaufnahme*. Wiesbaden: Springer VS, 43–114. https://doi.org/10.1007/978-3-658-00768-3_2
- Pohjola, Anneli (2010) Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus, 19–74.
- Pohjola, Anneli (2012) Tutkimukseen perustuva vaikuttavuus. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen & Sanna Väyrynen (toim.) *Sosiaalityön vaikuttavuus*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 19–42.
- Pohjola, Anneli & Kemppainen, Tarja & Väyrynen, Sanna (2012) Vaikuttavuus on monta. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen & Sanna Väyrynen (toim.) *Sosiaalityön vaikuttavuus*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 347–352.
- Raven, Uwe & Garz Detlef (2012) Fälle – zur theoretischen Fundierung der Interventionspraxis professionalisierter Sozialarbeit. *Neue Praxis* 6/2012, 565–584.
- Rostila, Ilmari (2019) The Figure of Probation as a Means of Accessing the Client’s Subjectivity: An Exemplary Reconstruction of the Structural Problems of Social Work. Teoksessa Olaf Behrend, Boris Zizek & Lalenia Zizek (toim.) *Autonomie und Bewährung. Grundbegriffe rekonstruktiver Sozialisations- und Bildungsforschung*. Wiesbaden: Springer VS, 153–178. https://doi.org/10.1007/978-3-658-15809-5_10
- Searle, John R. (1971) *Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, John R. (1983) *Intentionality. An Essay in the Philosophy of the Mind*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173452>
- Sosiaalihuoltolain soveltamisopas (2017). *Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus* 2017:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus.
- Särkelä, Antti (2011) *Välittäminen ammattina*. Tampere: Vastapaino.
- Süßmann, Johannes (2016) *Geschichtswissenschaften und Objektive Hermeneutik*. Teoksessa Roland Becker-Lenz, Andreas Franzmann, Axel Jansen & Matthias Jung (toim.) *Die Methodenschule der Objektiven Hermeneutik. Eine Bestandsaufnahme*. Wiesbaden: Springer VS, 115–140. https://doi.org/10.1007/978-3-658-00768-3_3
- Virtanen, Matti (2001) *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Hämeenlinna: SKS.
- Wernet, Andreas (2014) *Hermeneutics and objective Hermeneutics*. Teoksessa Uwe Flick (toim.) *The SAGE handbook of Qualitative Data Analysis*. London: SAGE, 234–246. <https://doi.org/10.4135/9781446282243.n16>
- Ylikoski, Anne (2013) *Sosiaalityön toiminta mielenterveytyössä. Tapaustutkimus psykiatrisessa sairaalassa ja avohoidossa sekä sosiaalitoimen aikuissosiaalityössä. Sosiaalityön Pro gradu -tutkielma*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Zizek, Boris (2012) *Professionalität und Postkonventionalität. Entwicklungstheoretische und soziologische Perspektiven auf professionalisiertes Handeln*. *Ethics in Progress Quarterly*, 3 (1), 97–110.